

Mi újság?

A HITEL-nél

Irodalomtörténetünk több olyan folyóiratot, kulturális lapot tart számon, melyek köré — az idő múltával — legendák szövődtek, legfőképpen azért, mert szellemiségük, gondolati, társadalmi hatásuk miatt jelentőségük túlnőtt az irodalom keretein. A Hitel még csak néhány elszánt értelmiségi fejében, vágyaiban élt, ám ez is elég volt ahhoz, hogy fölborzolja a 70-es, 80-as évek kultúrpolitikusainak érzékeny idegrendszerét, így aztán a nyomdászág újságok helyett csak politikaszagú legendák terjedtek vele kapcsolatban.

Csoóri Sándor, a lap egyik szellemi bábja, az évtizednyi vajadás szenvedő, reménykedő résztvevője így ír erről az időszokról: „A hetvenes évek közepén már egyre világosabban lehetett látni, hogy a látszatsikerekre és a szálkás féligazságokra támaszkodó Kádár-irányítási rendszer előbb-utóbb csődbe kerül, s az ország nemcsak anyagilag, de erkölcsileg is eladósodik. Szünkben már ekkor fölremlt az ismerős aggodalom, hogy egy agonizáló ország részvétet kelthet mindenkor, de egy levegőtlen ségtől fuldokló, amely ablakot is nyithatna, nem kelt soha.

Ekkor határoztuk el néhányan, írók, történészek, közgazdászok, orvosok, nevelők, hogy kérünk egy — hetente vagy két hetente — megjelenő lapot, és szellemi-politikai gátokat emelve megpróbálunk elibe állni ennek a felénk hömpölygő romlásnak.”

Tudjuk, Illyés tekintélye, a kérelmező szívós küzdelme egyaránt kevésnek bizonyult, a hatalom nem engedett. Csoóri Sándor az okokról ezt írja: „Tudtuk, hogy a hatalom lévő elit nem sieti el az „adakozást”, egyrészt, mert a lapkérők zömét a népi-nemzeti radikalizmus képviselőjének tekintik, amely már eleve lidérces és gyanús gyülekezet a szemében, másrészt azért nem, mert van olyan okos, hogy tudja: a rendszereket a mi térfelünkön nem politikai szervezkedések szokták megdőzteni, hanem a kultúrában fölhalmozódó erők.”

Mindezek után természetes, hogy az 1988 novemberében megjelent első szám nemcsak egy új független irodalmi, társadalmi, kritikai lap megszületését jelentette, hanem korlátok ledőlését is, az is, hogy a hatalom tovább már nem képes megakadályozni az ablaknyitást, az új, friss gondolatok szabad áramlását.

Megjelenését követő hónapokban a Hitel — néhány lapársával együtt —, sarkig tártá az ablakokat, és — függetlenül a szerkesztők szándékaitól —, igazi politikai orgánummá vált, a magyar politikai, szellemi ellenzék (akkor még a mainál sokkal kevésbé differenciálódott) fórumává. Ebben az időszakban a demokratikus változásokat sürgető, másként gon-

dolkodó értelmiség szinte minden jelentős alakja megszólalt a kéthetenként megjelenő lapban, **Eörsi István**, **Konrád György**, **Tamás Gáspár Miklós** éppúgy, mint **Csengey Dénes**, **Csurka István**, **Bihari Mihály** vagy **Nyiri Tamás**. A névsort folytathatnánk a külföldön élő magyar (**Duray Miklós**, **Király Károly**, **Borbándi Gyula**) vagy nem magyar (**M. Gyilasz**, **Lech Walesa**) írókkal, politikusokkal.

Hogy a Hitel betöltötte azt a szerepet, amelyet elvártak tőle, mutatja példányszámának alakulása is. Az első szám húszezer példányban jelent meg, ami egy irodalmi lap esetében tisztas eredménynek tekinthető. A második számból harminc-, a harmadikból negyvenezretet rendelt a Posta, 1989. január 1-jétől pedig hatvan ezer újságra érkezett megrendelés.

Igen jellemzőek a lapban leggyakrabban előforduló műfajok is: riportok (betiltott és engedélyezett tüntetésekről), nyilatkozatok, nyílt levelek, tiltakozások, kiáltványok. Ezek gyakorisága egyébként változó képet mutat. Az első számban, mely feltehetőleg leginkább tükrözi a szerkesztők eredeti elképzeléseit, még kevesebb olvasható, később egyre több lesz belőlük, majd lassú csökkenésüket figyelhetjük meg.

A lap erényei közé sorolhatjuk, hogy a politikai jellegű írások számának növekedése nem járt együtt a stílus eldurvulásával, a politikai ordenárással vagy sandasággal, a szerkesztők meg tudták őrizni a Hitel méltóságát, higgadságát.

Az aktuálpolitikai műfajok mellett természetesen nem hiányoznak a lapból a szerkesztőség valódi törekvéseit adekvátan tükröző tanulmányok, szépirodalmi munkák sem. Az első szám megjelenésétől kezdve megfigyelhető, hogy mindenféle olcsó divattal, konjunktúrával dacolva milyen következetesen és mértéktartó bölcsességgel foglalkozik a Hitel a nemzetiségi problémákkal. Olyan írások igazolják ezt, mint **Joó Rudolf** tanulmánya a kolozsvári magyar egyetemről, Szlovákiában élő magyar pedagógusok dolgozata a magyar nemzetiségi oktatásról vagy **Köteles Pál** Magyarország és a kisebbségek című esszéje.

Közelmúltunk feltárására a Hitel két állandó rovatot szentelt. A *Nemzet és hagyomány* elemző, tanulmányokkal, a *Magántörténelem* személyes visszaemlékezésekkel járul hozzá múltunk teljesebb és igazabb megismeréséhez.

A lap karakterének egyik meghatározójává lett a nem túl szerencsés nevű, tartalmát tekintve azonban annál értékesebb *Világ-szem* rovat, melynek gondolatkörét legegyszerűbben talán **Kiss Gy. Csaba** mondataival foglalhatjuk össze: „*Köztes-Európa népei közül egyik sincs olyan helyzetben, hogy prob-*

lémait, válságát meg tudja oldani a nemzeti öncélúság útján. Az antidemokratikus nacionalizmus kísértése a közös érdek, a szolidaritás fölsimerése ellen hat, és végső eredményében a sokféleségben egységes Európától távolíthat el bennünket valamennyiünket.

...A tét igen nagy: arról van szó, hogy benne leszünk-e Európában, és hogyan.”

A fenti gondolatokról különféle nemzetiségű és gondolkodású írók meditatálnak a rendkívül gondosan, körültekintően szerkesztett oldalakon.

Az idei év a változás, megújulás jegyében indult a Hitelnél. A változások egyaránt érintették a lap formáját, szerkesztését és tartalmát. Az okokról a főszerkesztő, **Biró Zoltán** és a szerkesztő, **Alexa Károly** tájékoztatott.

„1988 novemberében — mondta **Biró Zoltán** — sem idők, sem lehetőségek nem volt, hogy sokat tőprengjünk a lap formáján. Akkor elsősorban csak arra törekedtünk, hogy ne legyen ríktó, a sok színesből abban különbözzön, hogy nem színes. Időközben **Banga Ferenc** elkészítette az új grafikai tervet, és a szerkesztőség úgy döntött, hogy január elsejétől az új külsővel jelenünk meg, amely az előzőnél jobban tükrözi azt az izlést, gondolati irányvonalat, amelyet a lap tartalma is képvisel.”

A megújulás személyi változásokkal is együtt járt, a szerkesztőség névsorából kimaradtak a „politikusok”, akik vagy eddig is csak a nevéket adták a laphoz, vagy politikusi elfoglaltságuk miatt a szerkesztési munkában nem tudtak részt venni. Részben ők, részben más tekintélyes személyiségek, akik szeretik a lapot, és szellemileg is vállalják, támogatják törekvéseit, alkotják a Hitel védnökségét.

Szembetűnő és pozitív változás történt a lap szerkesztésében is. Az eddigi esetleges helyébe egy szigorúbb, áttekinthetőbb rovatrend lépett. Az idei számokban néhány új rovattal is találkozhatunk (*Nézet*, *Műhelyek*, *Új Látóhatár*), egyes rovatoknak pedig a terjedelme, súlya nőtt meg. Ezek a változások azt a tartalmi megújulást is dokumentálják, melyről **Alexa Károly** beszélt: „*Szeretnénk a napi politikától — amennyire ebben a túlpolitizált világban lehet — általánosanabb értékek felé eltávolodni. Fontos törekvésünk, hogy a nem szépirodalmi szövegek is az esszé, az irodalmiság irányába változzanak. Jelenleg ezt leginkább Esterházy Péter és Vasadi Péter munkái illusztrálják, akik a szépíró személyiségével, stíláris érzékenységével irnak közéleti témákról.*”

„A szükség magával hozta — tette hozzá **Biró Zoltán** —, hogy a Hitelnek ki kellett elégítenie, részben az MDF,

részben más politikai pártok nyilvánosságra vonatkozó igényeit. Ez a helyzet megszünt, így a lap elérheti eredeti célját, azaz igényes, a politikától nem mentes, de — a napi politika fölé emelkedve —, irodalmi, az egész szellemi életet átfogó lappá válhat.”

Váló igaz, hogy az új számokban több szépirodalmi vagy irodalommal, művészettel foglalkozó írást találunk, mint az előzőekben. Legalább ilyen fontosnak tartom, hogy *Nézet* címmel új, és rendszeresen jelentkező kritikai rovat született és kulturális, művészeti témákra foglalkozik a *Műhelyek* rovat is. Mindezek nyilván irodalmi esztétikai téren is erősíteni fogják a lap hangját, jelenlétét kulturális életünkben.

1989-ben sajnálattal kellett tudomásul vennünk, hogy a magyar szellemi élet egyik reprezentáns folyóirata, a Münchenben megjelenő *Új Látóhatár* megszűnt. Nevével most a Hitel egyik rovatcímeként találkozhatunk ismét. **Alexa Károly**, aki e rovatot gondozza, így ír elképzeléseiről: „*Pótolni az Új Látóhatárt nem tudhatjuk. Szellemét s némileg szerepét továbbvinni — megpróbáljuk. Birjuk Borbándi Gyula és Molnár József szíves hozzájárulását ahhoz, hogy a Hitelben — amely megalapításakor épp úgy a Választ nyilvánította ki ösének, mint az Új Látóhatár — a müncheni lap címével rovatot indítsunk. Ez a rovat azoké, akik ott kint is itthon vannak, mert voltak akkor is, amikor nem lehettek.*”

Természetesen vannak új mák, rovatok, melyek az új számokban is az állandóságot, a Hitel hagyományos érdeklődési köreit, értékrendjét képviselik. *Keletől Nyugatig* címen újjászületett a *Világ-szem* rovat, és változatlanul tovább él a *Nézet* és hagyomány, valamint a *Magántörténelem*. *Történelmi leckék* címmel a szerkesztőség új sorozatot is tervez, melyben történészek fogják feldolgozni a magyar történelem azon korszakait, melyek értelmezésében, leírásában ma még rengeteg a bizonytalanság, a tisztázatlanság. Ezzel a sorozattal a lap elsősorban a történelmet tanítóknak és tanulóknak kíván segíteni, de a szakszerű és közérthetően megfogalmazott tanulmányok a szélesebb olvasóközönség érdeklődésére is minden bizonnyal számot tarthatnak.

Menteni, ami menthető — írja **Biró Zoltán**, és szavait akár összefoglalásul, a Hitel ars poeticájaként is idézhetjük: „*Menteni, ami menthető a bontási anyagból is, mert az elkövetkező években, ha csakugyan elkezdünk építeni végre, nagy szükségünk lesz mindenre, ami érték. És menteni, ami menthető önmagunk jobbik feléből.*”

Vértés István